

Parc Central de Nou Barris jako element systemu zieleni hybrydowej struktury urbanistycznej Metropolii Barcelońskiej

Parc Central de Nou Barris as an element of the greenery system of the hybrid urban structure of the Barcelona Metropolis

Streszczenie

Miasta są bez wątpienia naturalnym środowiskiem życia współczesnego człowieka. Szacuje się, że do 2050 roku aż 70% populacji naszego globu będzie mieszkało w miastach i rozrastających się metropoliach. Rola zielonych terenów rekreacyjnych, zapewniających mieszkańcom komfort i przyczyniających się do poprawy warunków życia, zwłaszcza w największych ośrodkach, jest nie do przecenienia. Pośród miast europejskich, Metropolia Barcelońska należy do pierwszej dziesiątki. Na obszarze jedynie dwukrotnie większym od Krakowa zamieszkuje ponad 3 miliony osób, a w sąsiednich miejscowościach – kolejne 2 miliony. Władze miejskie i regionalne starają się zachować równowagę pomiędzy obszarami zurbanizowanymi a naturalnymi, w czym pomaga szczególna dbałość o system zieleni miejskiej. Wieloetapowa realizacja przestrzeni zielonych w północnych dzielnicach mieszkaniowych Barcelony, której elementem był Parc Central de Nou Barris wpisuje się w najnowsze strategie urbanistyczne realizowane w metropolii.

Abstract

Undoubtedly, cities constitute a natural environment for the life of contemporary man. It is estimated that by 2050 as much as 70% of population of our globe will be living in cities and sprawling metropolises. The role of green recreational areas, providing residents with comfort and contributing to the improvement of their living conditions, especially in the largest centres, simply cannot be overrated. From amongst European cities, the Barcelona Metropolis belongs to the first ten. An area which is only twice as large as Cracow is inhabited by over 3 million people, and the population of the adjacent towns is another 2 million. Municipal and regional authorities are trying to keep the balance between urbanized and natural areas, and the particular care for the municipal greenery system is particularly useful in this respect. Multistage projects of securing green areas in northern residential quarters of Barcelona, whose element was Parc Central de Nou Barris, inscribe in the latest urban strategies implemented in the metropolis.

Słowa kluczowe: współczesne parki, rewitalizacja, system zieleni, hybrydowa struktura urbanistyczna, Metropolia Barcelońska
Keywords: Contemporary parks, revitalization, greenery system, hybrid urban structure, Barcelona Metropolis

Wprowadzenie

Miasta i obszary metropolitalne w nieunikniony sposób stają się naturalnym środowiskiem zamieszkania i życia współczesnego człowieka. Wiek XXI już zdążył zostać nazwany „wiekiem miast”, obecnie ponad połowa ludności globu mieszka w obszarach silnie i niestety bardzo często także chaotycznie zurbanizowanych. Systemy zieleni od wieków współtworzyły

Introduction

Cities and metropolitan areas inevitably become a natural environment of residence and life of contemporary man. The 21st century has already been dubbed ‘the century of cities’ – nowadays more than a half of population of the globe live in strongly and – regrettably – chaotically urbanized areas.

hybrydowe struktury miejskie. Ich znaczenie w kompozycji urbanistycznej i funkcjonowaniu poszczególnych metropolii wykazywały znaczne różnice regionalne i ewoluowały przez stulecia. Wydaje się, że ochrona i rozwój systemów terenów zielonych są działaniami niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania rozrastających się metropolii.

Rosnąca cena gruntu na naszym przeludnionym globie oraz obecny stopień rozwoju cywilizacji sprawiają, że największe metropolie to obszary szczególnie intensywnie zagospodarowywane, o wysokich współczynnikach gęstości i intensywności zabudowy. Niewiele pozostało na ich terenach niezagospodarowanych enklaw natury, będących ostojami zagrożonych gatunków roślin i zwierząt. Są one zarazem najczęściej objęte różnymi formami ochrony prawnej¹. Pozostałe to grunty przekształcane przez człowieka dla jego potrzeb. Wśród nich na szczególną uwagę urbanistów i decydentów zasługiwać powinny zielone tereny rekreacyjne, związane bezpośrednio z miejskim środowiskiem zamieszkania, zapewniające mieszkańcom odpowiedni komfort użytkowania i przyczyniające się do poprawy warunków życia.

Metropolia Barcelońska

Barcelona została założona przez Fenicjan ponad dwa tysiące lat temu i od tego czasu, rozwija się ze zróżnicowaną intensywnością, zajmując coraz to nowe obszary. Jest miastem wydarzeń o zasięgu globalnym. Najbardziej charakterystyczne i rozpoznawalne fragmenty tkanki miejskiej stanowi Eixample realizowana wciąż w oparciu o ortogonalny plan z drugiej połowy XIX wieku². Zajmuje ona obecnie około połowy obszaru miasta, a na pozostałej części dominują mniej intensywne formy zabudowy. Poza historycznymi centrami poszczególnych dzielnic, przyłączanych przez ostatnie 150 lat, to przede wszystkim realizowane od lat 50. XX wieku zespoły mieszkaniowe³.

Specyficzne warunki geograficzne – położenie pomiędzy morzem, a równoległe do niego ułożonymi pasmami górskimi rozdzielonymi szerokimi dolinami rzek miały znaczący wpływ na hybrydową strukturę dzisiejszej metropolii. Doprowadziły do wytworzenia się aglomeracji, metropolii złożonej z kilkadziesiątu miejscowości. W zależności od sposobu jej delimitacji, która różniła się na przestrzeni ostatnich dekad, można do niej zaliczyć nawet około 50 jednostek administracyjno-przestrzennych⁴.

Obecną strukturą administracyjną, zarządzającą obszarem metropolitalnym (a przynajmniej jego centralną częścią, jeśli rozumieć metropolię w szerszym kontekście) jest utworzona w roku 2011 Area Metropolitana de Barcelona, skupiająca oprócz Barcelony 35 miast i miasteczek, która łączy kompetencje trzech działających uprzednio organów administracji regionalnej. Ciągłość struktur urbanistycznych i komunikacyjnych jest niemalże niczym nie przerwana na całym jej obszarze. Morfologicznie niekiedy bardzo trudno jest odróżnić sąsiadujące miejscowości, chociaż wiele z nich zachowało swoje historyczne centra, o odmiennej skali i typologii. Powierzchniowo i przestrzennie dominuje jednak otaczająca je zróżnicowana typologicznie i funkcjonalnie tkanka urbanistyczna, pochodząca z ostatnich sześciu dziesięcioleci.

For ages now the greenery systems have been elements of hybrid urban structures. Their meaning in the urban composition and in the functioning of individual metropolises have exhibited considerable regional differences and evolved throughout centuries. It seems that the protection and development of systems of green areas are necessary actions to be undertaken for the sake of appropriate functioning of extending metropolises.

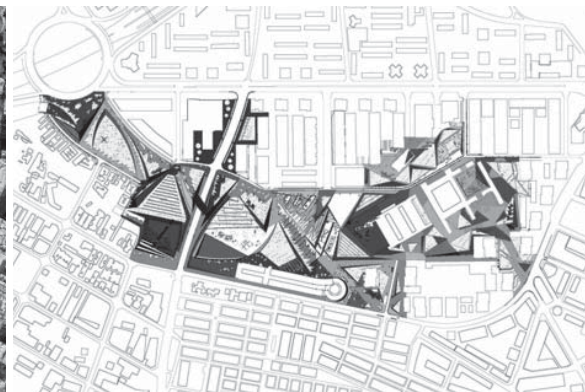
The growing price of land on our overpopulated globe and the current degree of the development of our civilization are responsible for the fact that the largest metropolises are areas which are particularly intensely developed, exhibiting high development density and intensity factors. There are very few enclaves of nature in them which are mainstays of endangered species of plants and animals. At the same time, they are subjected to all forms of legal protection¹. The remaining areas are lands transformed by man for his own needs. Among them a special attention of urban planners and decision-makers should be drawn to green recreational areas, directly connected with the urban residential environment, providing residents with appropriate comfort of use and contributing to the improvement of their living conditions.

Barcelona Metropolis

Barcelona was established by Phoenicians over two thousand years ago and since then it has been developing with diversified intensity, taking over newer and newer lands. It is a city of events which have a global range. The most characteristic and recognizable parts of the urban tissue is *Eixample*, still implemented on the basis of an orthogonal plan from the second half of the 19th century². Currently it occupies ca. a half of the surface area of the city, whereas the remaining territory is dominated by intense forms of development. Apart from historical centres of individual quarters, incorporated to the city over the last 150 years, these are predominantly residential complexes, implemented since the 1950s³.

Specific geographic conditions – location between the sea and the mountain ranges parallel to the seashore, intersected with broad river valleys – have had a decisive effect on the hybrid structure of the today's metropolis. They have led to the creation of an agglomeration, a metropolis consisting of several dozen towns. Depending on the method of its delimitation, which was different over the last decades, even ca. 50 administrative and spatial units can be included in it⁴.

The current administrative body which manages the metropolitan area (at least its central part, if the metropolis is to be understood in a broader context) is the Area Metropolitana de Barcelona, established in 2011 and associating – besides Barcelona – 35 bigger and smaller towns, which holds the competence of three previous bodies of the regional administration. The continuity of urban and traffic structures is nearly completely unseparated over its entire territory. In terms of morphology, sometimes it is very difficult to differentiate between neighbouring units, although many of them

II. 1. Parc Central de Nou Barris na tle tkanki urbanistycznej dzielnicy – [za:] <http://www.landezine.com> – dostęp 10.02.16 / Parc Central de Nou Barris against the background of the urban tissue of the quarter – [after:] <http://www.landezine.com> – access on 10.02.16

II. 2. Plan parku autorstwa Ariola & Fiol Arquitectes – [za:] <http://media4.architecturemedia.net> – dostęp 10.02.16 / Plan of the park by Ariola & Fiol Arquitectes – [after:] <http://media4.architecturemedia.net> – access on 10.02.16

Prezentuje ona przegląd lokalnych wariacji na temat stylu międzynarodowego i następujących po nim stylizacji i mód, tożsamy dla całego obszaru cywilizacji zachodniej.

W końcowych latach dyktatury wprowadzono pierwszy plan metropolitalny PGM⁵. Do jego głównych założeń, realizowanych konsekwentnie przez kolejnych czterdzieści lat należało, oprócz usprawnienia systemów komunikacyjnych w obrębie metropolii, także zarezerwowanie wielu obszarów pod parki i tereny zielone⁶. Niedawno wielobranżowy zespół przystąpił do opracowywania nowej wersji planu metropolitalnego, związanego z nową delimitacją AMB. I znowu istotne w kreowaniu obrazu zrównoważonej, kompaktowej metropolii okazały się tereny zielone. Wyniki analiz i wstępne założenia były prezentowane na wystawie *METROPOLIS BARCELONA – PAST, PRESENT, FUTURE* w roku 2015⁷. W związku z przesunięciem ciężkości obszaru metropolitalnego ku zachodowi (w kierunku lotniska, portu towarowego i związanych z nimi miejscowości o przemysłowym charakterze), jego kręgosłup stanowić będzie rzeka Llobregat, wraz z zagospodarowywanym obecnie parkiem rzeczny (wpisanym do rejestru Natura 2000). Towarzyszy mu uciążliwy, istniejący korytarz komunikacyjny.

have preserved their historical centres, exhibiting different scales and typologies. In terms of surface area and space, however, they are dominated by the typologically and functionally diversified urban tissue that surrounds them, dating back to the last six decades. It presents a review of local variations on the international style and the styles and fashions that followed it, identical for the entire territory of the western civilization.

During the last years of dictatorship the first metropolitan plan PGM was implemented⁵. Its main assumptions, implemented consequently over the next forty years, was – besides improving the traffic systems inside the metropolises – reserving multiple areas for parks and green areas⁶. Recently a multiple team started to develop a new version of the metropolitan plan, connected with the new delimitation of AMB. And once again, green areas turned out to be essential in the creation of an image of a sustainable, compact metropolis. Results of analyses and initial assumptions were presented at the *METROPOLIS BARCELONA – PAST, PRESENT, FUTURE* exhibition in 2015⁷. Due to the shift of the balance point of the metropolitan area towards the west (in the direction of the airport,

II. 3. Plaça de Karl Marx – północne wejście do parku – fot. Autor / Plaça de Karl Marx – northern entrance to the park – Photo: the Author

Il. 4-9. Fragmenty wnętrza parkowych o zróżnicowanym charakterze – fot. Autor / Fragments of the park interiors of a diversified nature – Photo: the Author

Metropolia Barcelońska należy do pierwszej dziesiątki największych pod względem liczby ludności aglomeracji Zjednoczonej Europy. Na obszarze AMB o powierzchni 636 km² (jedynie dwukrotnie większym od Krakowa w jego administracyjnych granicach) zamieszkuje ponad trzy miliony osób, a w sąsiednich miejscowościach kolejne dwa miliony. Obejmuje ona nieco ponad połowę obszaru uznawanego za bezpośrednio związany funkcjonalnie i po części także strukturalnie ze stolicą Katalonii. Pomimo tak dużego zagęszczenia ludności, aż 52% obszaru AMB to obszary naturalne – lasy, plaże i związane z rzekami zarośla, kolejne 4% nie nosi śladów urbanizacji, a 3% to miejskie parki⁸. Zarówno Barcelonę, jak i AMB można zatem uznać za struktury zwarte⁹. Władze miejskie i regionalne różnych szczebli starają się zachować równowagę pomiędzy obszarami zurbanizowanymi a naturalnymi i zielonymi przetworzonymi kulturowo, w czym pomaga szczególnie dbałość o system zieleni miejskiej. Po rewitalizacji nabrzeża morskiego z okazji wielkich międzynarodowych wydarzeń na przełomie wieków¹⁰, a także w związku z przekształceniami dzielnicy El Poblenou¹¹, przyszedł czas na kolejną krawędź – pomiędzy miastem a górami. W 2011, roku powołania AMB, władze Barcelony rozpięły konkurs na zagospodarowanie terenów położonych na styku parku narodowego obejmującego znaczną część pasma górskiego Serra de Collserola¹² i tkanki urbanistycznej. Wytypowano szesnaście obszarów, nazwanych 16 Bramami do Collseroli, które dawały szansę na zielone połączenie pomiędzy miastem, a górami¹³. W wielu wypadkach istnieje realna możliwość na odtworzenie zielonych korytarzy, które niegdyś, wraz ze spływającymi z gór do morza strumieniami, przecinały całą obecnie szczelnie zabudowaną Nizinę Barcelońską. Niekiedy ich rolę mogą pełnić zielone aleje (jak chociażby Av. Meridiana) czy naturalne korytarze zielone (rzeka Besós) oraz istniejący system parków i skwerów, co było głównym zamierzeniem organizatorów¹⁴.

Nou Barris

Część Barcelony określana jako Nowe Dzielnice (Nou Barris), to powstałe na północno-wschodnich obrzeżach Eixample, u stóp Collseroli, pomiędzy historycznymi miejscowościami Horta i San Andreu¹⁵, obszary mieszkaniowe realizowane etapami od lat 50. XX wieku aż do dzisiaj. Gwałtowny rozwój tych terenów przypadł przede wszystkim na lata 50., 60. oraz 70. ubiegłego stulecia, kiedy to na masową skalę wprowadzono rządowe programy mieszkaniowe. Realizowane wówczas tanie osiedla robotnicze, przeznaczone były w dużej mierze dla emigrantów, zamieszkujących często budowane nielegalnie na opuszczonych lub niezainwestowanych działkach dzielnice slumsów. Niejednokrotnie, te powstające na wzgórzach poza miastem blokowiska pozbawione były początkowo podstawowej infrastruktury technicznej, o asfaltowych drogach nie wspominając. Sieć komunikacji miejskiej i metropolitalnej również nie od początku docierała do wszystkich osiedli i dzielnic¹⁵.

Nou Barris to obecnie jedna z dziesięciu dzielnic administracyjnych miasta Barcelona, o powierzchni około 8 km², utworzona z kilkunastu, wcześniej samodzielnych, mniejszych jed-

the freight port, and the towns of a more industrial character connected with them), its spine will be the Llobregat river, together with the river park, which is being developed at the moment (entered in the Natura 2000 register). It is accompanied with a burdensome existing traffic corridor.

The Barcelona Metropolis belongs to the first ten of the largest agglomerations of the United Europe in terms of population. The territory of AMB with the surface area of 636 km² (only twice as big as Cracow in its administrative borders) is inhabited by over three million people, and the next two million people live in the adjacent towns. It comprises slightly more than a half of an area which is regarded as directly connected in functional and partially structural terms with the capital city of Catalonia. Despite such a high population density, as much as 52% of the territory of AMB is natural land – forests, beaches, and river shrubbery, the next 4% of land does not bear any traces of urbanization, and 3% of land is covered with municipal parks⁸. Therefore, both Barcelona itself and AMB can be recognized as compact structures⁹. Municipal and regional authorities of different levels try to maintain balance between urbanized, natural, and green areas transformed in cultural terms, in which care for the system of municipal greenery is a useful tool. After the revitalization of the waterfront alongside great international events held at the turn of the century¹⁰, as well as in connection with the transformation of the quarter of El Poblenou¹¹, there came the right time for another edge – the one between the city and the mountains. In 2011, the year when AMB was established, the authorities of Barcelona organized a competition for the development of the lands located at the meeting point of the national park comprising a considerable part of the mountain range Serra de Collserola¹² and the urban tissue. 16 areas, dubbed 16 Gates to Collserola, were selected, which offered a chance for a green connection between the city and the mountains¹³. In many cases there is a realistic possibility of the recreation of the green corridors which once, together with the streams flowing from the mountains to the sea, intersected the Barcelona Plain, which today is covered with tight development. Sometimes their roles could be played by green avenues (like Av. Meridiana) or natural green corridors (the Besós river) and the existing system of the parks and squares, which was the main intention of the organizers¹⁴.

Nou Barris

A part of Barcelona referred to as New Quarters (Nou Barris) organized in the north-eastern outskirts Eixample, at the foot of Collserola, between historical towns of Horta and San Andreu¹⁵, consist of residential areas implemented in stages since the 1950s to date. Rapid development of these sites took place most of all in the 1950s, 1960s, and 1970s, when governmental housing programmes were implemented on a massive scale. Cheap workers' housing estates built at the time were largely intended for emigrants, who inhabited slums quarters, often built illegally on abandoned and non-invested plots of land. Frequently those

Il. 10. Dojście do parku od północy od Plaça de Ensensya i Carrer Marie Curie (w tle widoczny kompleks budynków municipalnych) – fot. Autor / Access to the park from the north from Plaça de Ensensya and Carrer Marie Curie (in the background – complex of the municipal buildings) – Photo: the Author

Il. 11. Centrum dzielnicowe Nou Barris w dawnym szpitalu psychiatrycznym – fot. Autor, 2015 / Centre of the quarter Nou Barris in the former psychiatric hospital – Photo: the Author, 2015

nostek przestrzennych¹⁶. Dzielnicę zamieszkuje około 180 000 osób, w tym duże skupiska imigrantów romskich, ekwadorskich i ukraińskich¹⁷. Przestrzenie publiczne – place i ulice – w tych zespołach przez wiele dziesięcioleci spełniały jedynie utylitarną rolę związaną przede wszystkim z obsługą komunikacją oraz zapewnieniem dostępu do usług i handlu. Nie pomagały budować tożsamości dzielnicy. Zamiast zorganizowanych parków i terenów rekreacyjnych towarzyszyły im często porośnięte zaniedbaną roślinnością zaśmiecone nieużytki, traktowane także jako zapasowe parkingi, czy składowiska złomu i rupieci. Dobrze utrzymane enklawy zieleni należały do rzadkości. Sytuacja zaczęła się zmieniać dopiero pod koniec lat 80. XX wieku, kiedy to sytuacja polityczna i ekonomiczna w mieście uległa zdecydowanej poprawie, w stosunku do poprzednich dekad.

Nowy Park dla Dzielnicy

W tym kontekście przestrzennym, politycznym, ekonomicznym i kulturowym na szczególną uwagę zasługuje wielowątkowa twórczość Ariola & Fiol Arquitectes¹⁸, która przez niemal trzydzieści lat działalności biura wywarła znaczący wpływ na kształtowanie się współczesnego obrazu nie tylko samego miasta, ale i całej metropolii. Motto architektów: *Dla nas przestrzeń publiczna jest najważniejszym problemem formy urbanistycznej*¹⁹, świadczy o ich kontekstualnym podejściu do projektowania i zagadnień związanych z morfologią urbanistyczną. Ich projekty, zwłaszcza urbanistyczne i krajobrazowe, powstają w miejscach trudnych, niechcianych, konfliktowych. Działki przeznaczane na projektowane przez nich parki, place i budynki finansowane ze środków publicznych to najczęściej obszary skażone, pofabryczne bądź niemożliwe do zagospodarowania przez sektor prywatny w jakkolwiek inny sposób ze względu na trudne ukształtowanie terenu czy też kłopotliwy kontekst. Często wręcz cały proces projektowy traktują jako *wymyślanie działki*²⁰, przez odkrywanie ukrytej tożsamości miejsca, głębokie, analityczne studia urbanistyczne i historyczne. „Działka jest czymś co musi zostać zdefiniowane – to zagadnienie krawędzi, granic, powiązań oraz prawdziwy proces inwestycyjny”²¹.

bleak housing projects erected on the hills beyond the city borders were initially deprived of the basic technical utilities, not to mention asphalt roads. The municipal and metropolitan public transport network initially did not reach all of the housing estates and quarters, either¹⁶.

Today, Nou Barris is one of ten administrative quarters of the city of Barcelona, with the surface area of ca. 8 km², formed by combining more than ten previously independent smaller spatial units¹⁷. The quarter is inhabited by ca. 180,000 people, including large clusters of Romany, Ecuadorian, and Ukrainian immigrants¹⁸. Public spaces – squares and streets – in these complexes for many decades fulfilled only the utilitarian role, connected most of all with transport and providing access to service and trade facilities. They did not help build the identity of the quarter. Instead of organized parks and recreational areas, they were often accompanied by cluttered wastelands covered with neglected vegetation, treated sometimes as reserve car parks or storage yards for scrap and junk. Well-tended enclaves of greenery were really rare. The situation started to change as late as at the end of the 1980s, when the political and economic situation improved a great deal, compared to the previous decades.

A New Park for the Quarter

In this spatial, political, economic, and cultural context, special attention should be paid to the multithreaded output of Ariola & Fiol Arquitectes¹⁹, which over nearly thirty years of the operation of the office has had a significant effect on the process of moulding of the contemporary appearance of not just the city itself, but of the entire metropolis. The motto of the architects, “For us public space is the leading issue of urban form”²⁰, confirms their contextual approach to designing and issues connected with the urban morphology. Their designs, especially the ones referring to urban planning and landscape, are implemented in difficult, unwanted, conflicting areas. The plots of land allocated to be used as locations of parks, squares, buildings designed by them and financed from the public bud-

II. 12. Wewnętrzny dziedziniec dawnego szpitala – fot. Autor / Internal courtyard of the former hospital – Photo: the Author

Ich najbardziej rozpoznawalnym dziełem jest Parc Central de Nou Barris²², którego realizacja była centralnym elementem rewitalizacji wschodnich dzielnic Barcelony. Park powstał w bardzo trudnym, zdewastowanym terenie pomiędzy zespołami mieszkaniowymi realizowanymi w ostatnich dekadach, charakterystycznymi dla Nou Barris. Pomimo nazwy nie znajduje się w centrum dzielnicy, ale na jej południowych obrzeżach²³. Od północy obszar przylega do zrealizowanego z okazji Igrzysk Olimpijskich z 1992 roku odcinka obwodnicy miejskiej – Ronda del Dalt²⁴, która oddziela go od naturalnych zarośli na stromych stokach wzgórz Collserola. Od tego miejsca teren gwałtownie opada w kierunku wschodnim, a różnica wzniesień pomiędzy krańcowymi punktami rozciągającego się na długości około 850 m i zajmującego 170 000 m² parku wynosi kilkadziesiąt metrów. Położone po jego przeciwnych stronach osiedla i dzielnica Horta były wcześniej całkowicie rozdzielone niedostępnym jarem. Dodatkowo odczucie separacji pogłębione było przez znajdujący się w najniższym punkcie obecnego parku kompleks dawnego szpitala psychiatrycznego²⁵. Teren częściowo przecięty był fragmentem starego akweduktu. Zagospodarowanie obszaru tak, aby stanowił zwornik i centralny obszar rekreacyjny dla okolicznego środowiska mieszkaniowego, stanowiło nie lada wyzwanie.

get are most often contaminated post-industrial areas, impossible to be developed by the private sector in any other manner due to the difficult land relief or an inconvenient context. Frequently the entire designing process is regarded by them as the *making up a plot of land*²¹, by discovering the hidden identity of the place, deep analytical urban and historical research. "The site is something that has to be defined; it is a question of edges, borders, connections and a real process of implantation"²². Their most recognizable work is *Parc Central de Nou Barris*²³, the implementation of which was a central element of revitalization of eastern quarters of Barcelona. The park came into being in a very difficult devastated area between residential complexes built over the last decades, characteristic for Nou Barris. Despite its name, it is not located in the centre of the quarter, but at its southern edge²⁴. From the north the area is adjacent to a section of the municipal ring road built alongside the Olympic games in 1992, Ronda del Dalt²⁸, which separates it from natural shrubbery of the steep slopes of the Collserola hills. From this spot the ground goes rapidly down towards the east, and the difference in the elevation between the edge points of the park spanning over the distance of 850 m and occupying the area of 170,000 m² is several dozen

II. 13. Elementy historyczne i nowoczesne współtworzące tożsamość Nou Barris – fot. autor / Historical and modern elements forming the identity of Nou Barris – Photo: the Author

Il. 14. Południowe dojście do parku – aleja platanów, widok w kierunku miasta – fot. Autor / Southern entrance to the park – the avenue of plane trees, view towards the city – Photo: the Author

Zwłaszcza przy zachowaniu połączenia drogowego w poprzek terenu opracowania.

Projekt parku powstał w roku 1997 i od razu spotkał się z szerokim uznaniem światowej krytyki architektonicznej²⁶. Ze względu na zakres, skomplikowane ukształtowanie działki i problemy z ciągłością finansowania²⁷, realizacja trwała niemal dekadę. Park oddano do użytku w roku 2004, a całkowicie ukończono dopiero w 2007 roku. Wszystkie wady i niedogodności stanu istniejącego zostały przekute w atuty i wykorzystane do stworzenia harmonijnej, spójnej całości. Dekonstruktivistyczny rysunek rzutu założenia, wynikał przede wszystkim z wymagań kontekstu. Wprowadzenie zakrzywionych, dynamicznych linii pozwoliło autorom parku na tarasowe ukształtowanie terenu, które z jednej strony dawało możliwość maksymalnego wykorzystania niezwykle stromej działki, a z drugiej pozwalało na połączenie go z położonymi po przeciwległych stronach zespołami mieszkaniowymi.

Do obłożenia pochyłych murów oporowych, podtrzymujących masy ziemi i rosnącą w nich zieleń, użyta została cegła klinkierowa i płytki ceramiczne w ostrych kolorach (błękitny, żółty, biały i czerwony). Zabieg ten pozwolił na odwołanie się do tożsamości Barcelony²⁸, dotychczas nieobecnej w tej części miasta. Obecność fragmentu akweduktu stała się pretekstem do zaprojektowania w centralnej części parku dużego założenia wodnego, dającego potrzebną w tamtejszym klimacie ochłodę i wilgoć. Dzięki umieszczeniu basenu w głębokiej niecce ograniczonej z trzech stron wysokimi ścianami²⁹, udało się naprzeciwko niego stworzyć amfiteatr, zbudowany z częściowo tylko z utwardzonych stopni o przewadze powierzchni trawiastych. Dzięki temu może być on wykorzystywany na różne sposoby. Kolejne założenia wodne zaprojektowano poniżej, po drugiej stronie ulicy, a także nieco dalej na południe parku, gdzie stykają się one z odrestaurowanymi i rozbudowanymi w poprzednich dekadach obiektami dawnego szpitala.

Kompleks budynków poszpitalnych mieści dzielnicowe centrum kulturalno-administracyjne mieszczące liczne agendy

metres. The housing estates located on its opposite edges and the Horta quarter used to be completely separated with an inaccessible canyon. The feeling of separateness was additionally strengthened by a complex of a former mental hospital, located in the lowest point of the today's park²⁹. The area was partially intersected by a fragment of a former aqueduct. The development of this area so that it could constitute a keystone and a central recreational site for the neighbouring residential environment was quite a problem, especially maintaining the road connection across the area of the project.

The design of the park was developed in 1997 and it won recognition of the architecture critics from all over the world right away³⁰. Due to its scope, the complicated land relief of the plot, and problems with the financing continuity³¹, the implementation of the project took nearly a decade. The park was put into use in 2004, and it was completely finished as late as in 2007. All the defects and drawbacks of the existing state were turned into strengths and used for the sake of creation of a harmonious coherent whole. The deconstructivist shape of the plan of the park resulted most of all from the requirements imposed by the context. The introduction of bent dynamic lines allowed the authors to introduce a terrace-like design of the area, which on one hand offered a chance to use as much of the steep plot as possible, and on the other hand it enabled to link it with the housing estates located on the opposite sides.

The inclined retaining walls, supporting masses of soil and the greenery growing on them, were covered with clinker brick and ceramic tiles in bright colours (blue, yellow, white, and red). This measure enabled to make a reference to the identity of Barcelona³², until then absent in this part of the city. The presence of a part of an aqueduct became a pretext to design a large landscaping water feature, providing coolness and humidity, so important in that climate. Thanks to placing a pool in a deep basin limited with tall walls from three sides³³, the

miejskie. Wewnętrzne dziedzińce zostały włączone w system miejskich przestrzeni publicznych, a monumentalna aleja wysadzana platanami, która niegdyś prowadziła do bram zamkniętej instytucji zamieniła się w pieszą promenadę stanowiącą zarazem południowe wejście do parku. Łączy ona, pośród nieco chaotycznie ukształtowanej pod względem urbanistycznym, lecz zadbanej i bezpretensjonalnej zabudowy mieszkaniowej, wspomniany zespół i cały omawiany teren z resztą dzielnicy³⁰, a także przystankami komunikacji masowej.

Najważniejszymi elementami projektu parku, które stały się jego symbolami, a także pomogły w budowaniu nieistniejącej do czasów jego realizacji, wspólnej tożsamości dzielnicy Nou Barris, są tzw. *sztuczne drzewa*³¹. Monumentalne, dynamiczne konstrukcje z drewna klejonego i stali z dającymi cień pasami ze szkła, lub tworzyw sztucznych rozmieszczone zostały grupami po kilka, w newralgicznych miejscach parku. Podstawowym ich zadaniem jest pełnienie roli punktów orientacyjnych, a także zapewnianie niewielkiej ilości cienia, co było istotne zwłaszcza w pierwszych latach po ukończeniu założenia³². Struktury te zostały usytuowane nie tylko w obrębie parku, ale także w pobliżu wszystkich najbliższych mu przystanków komunikacji publicznej. Obecne są też przy wylotach ulic prowadzących na teren Parc Central z okolicznych osiedli. We wcześniejszej rewitalizacji Plaça del Virrei Amat, architekci użyli tych form po raz pierwszy. W powstającym równolegle projekcie parku zdecydowali się ponownie sięgnąć po te sprawdzone struktury, nieco modyfikując ich kształt. Dzięki temu stały się one elementami rozpoznawalnymi, swoistym logo dzielnicy, a połączone systemem pieszych dojść park i plac wspólnie kształtują nową tożsamość dzielnicy Nou Barris.

Podsumowanie

Wieloetapowa realizacja przestrzeni zielonych w północnych dzielnicach mieszkaniowych Barcelony, której jednym z kluczowych elementów stał się Parc Central de Nou Barris wpisuje się w strategię urbanistyczne realizowane w metropolii. Kontynuują one i rozwijają założenia przyjęte już w pierwszej połowie lat 80. XX wieku, mające na celu udoskonalenie systemu przestrzeni publicznych, a także podniesienia estetyki poszczególnych placów, parków czy ulic. Barcelona od kilku lat jest miastem o największym w Europie współczynniku ilości drzew na mieszkańca, jednak w większości są to drzewa tworzące szpalery wzdłuż ulic i promenad³³, a ich liczba nie przekłada się na wielkość ogólnodostępnych terenów zielonych, bardzo drogich w utrzymaniu w tamtejszym klimacie. W tym kontekście realizacja tak dużego parku w odległych dzielnicach, zamieszkałych przede wszystkim przez imigrantów, była nie lada wyzwaniem. Poza tzw. *dwoma płucami* historycznego centrum³⁴ wciąż pozostaje on jednym z największych urządzonych obszarów zielonych w mieście. Po dekadzie od ukończenia Parc Central de Nou Barris, jego przestrzeń nadal zachwyca, a co najważniejsze jest użytkowana przez okolicznych mieszkańców. Odbywają się tam festyny, imprezy sportowe, a przede wszystkim jest miejscem codziennej rekreacji i wypoczynku dla dzieci i dorosłych. Mnogość wrażeń, jakie dostarcza obcowanie z ciekawie ukształtowaną zielenią w zróżnicowanym programowo i przestrzennie

designers managed to create an amphitheatre opposite to it, made of only partially hardened steps, with most surfaces covered in grass. Thanks to that, it can be used in many ways. Another water feature was designed lower, on the other side of the street, as well as a bit further to the south of the park, where they are in contact with the facilities of the former hospital, restored and extended over the previous decades.

The complex of former hospital buildings houses a cultural and administrative centre of the quarter, with numerous municipal agencies. Internal yards are included in the system of urban public spaces, and a monumental avenue lined with plane trees, which used to lead to the gates of a rather unpleasant institution, transformed into a pedestrian promenade, which at the same time serves as a southern entrance to the park. It combines the aforementioned complex and the entire area discussed herein with the rest of the quarter, as well as with public transport stations, among somewhat chaotic in urban terms, but well-tended and unpretentious residential architecture³⁴.

The most important elements of the design of the park, which have become its symbols, as well as helped build the common identity of the Nou Barris quarter, absent until then, are the so-called *artificial trees*³⁵. Monumental, dynamic structures made of glued laminated timber and steel, with belts made of glass or plastic providing shade, are arranged in groups of several, in the most sensitive parts of the park. Their fundamental task is to fulfil the role of landmarks, as well as provide some shade, which was especially important over the first years after the completion of the project³⁶. These structures are located not only within the territory of the park, but also in the vicinity of all nearby public transport stations. At present they are also at the end of the streets that lead to Parc Central from the nearby housing estates. Architects used these forms for the first time in an earlier revitalization of Plaça del Virrei Amat. In the design of the park, which was prepared at the same time, they decided once again to reach for these proven structures, modifying their shape a bit. Thanks to that they became recognizable elements, a peculiar logo of the quarter, and the park and the square linked by a system of pedestrian passages together shape the identity of the Nou Barris quarter.

Summary

The multi-stage implementation of green areas in northern residential quarters of Barcelona, the main element of which has become Parc Central de Nou Barris, inscribes in urban strategies implemented in the metropolis. They continue and develop the assumptions adopted already in the first half of the 1980s, aiming at the improvement of the system of public spaces, as well as of the aesthetics of individual squares, parks, or streets. For several years now Barcelona has been a city with Europe's highest ratio of the number of trees per capita; nevertheless, these are trees that form lanes along streets and promenades³⁷, and their number does not translate into the size of publicly accessible green areas, very expensive to maintain in that climate. In this context

parku jest koniecznym urozmaiceniem i wzbogaceniem środowiska mieszkaniowego północnych dzielnic Barcelony. Dodatkowo należy podkreślić, że Parc Central de Nou Barris w swojej obecnej formie jest wciąż obecny, jako ważny element w nowych strategiach rozwoju miasta, takich jak choćby 16 Bram do Collseroli.

PRZYPISY

¹ Przede wszystkim w krajach rozwiniętych dysponujących odpowiednimi środkami ekonomicznymi, prawnymi i infrastrukturalnymi, aby taką ochronę zapewnić (większość krajów Europy, Japonia, Australia, USA, Kanada, kilkanaście innych państw, gdzie wzrost świadomości ekologicznej w społeczeństwie od wielu dekad idzie w parze ze wzrostem środków na jej realizację).

² Plan Rozszerzenia – Eixample pochodzi z 1859 roku, autor Ildefons Cerdà – por. większość pozycji bibliograficznych dotyczących Barcelony, także autorskich: [11–14]; ponadto www.bcn.cat – dostęp 10.02.16

³ Pisze o tym chociażby prof. Josep Parcerisa-Bundó – „w ciągu zaledwie dwudziestu lat około 850 hektarów miasta zostało zabudowanych, w porównaniu do centralnej części miasta – Eixample realizowanej przez sto lat na obszarze 880 hektarów” (tłum. autor) za: [19] str. 120; porównaj także pozycje bibliograficzne: [22–24]

⁴ Z dużymi miastami takimi jak: Terrassa (ok. 216 000 mieszk.), Sabadell (ok. 210 000 mieszk.), Rubi (ok. 74 400 mieszk.), czy Mataró (ok. 124 500 mieszk.), lub wieloma mniejszymi miejscowościami, jak chociażby Martorell (ok. 28 000 mieszk.). Obecnie nie wliczają się one do AMB, a jeszcze kilka lat temu były brane pod uwagę w badaniach prowadzonych chociażby przez CPSV UPC Barcelona-TECH, w których autor uczestniczył jako zagraniczny ekspert. Funkcjonalnie i pod względem powiązań przestrzennych i ekonomicznych, miasta te nadal współtworzą Metropolię Barcelońską, ale zostały wyłączone spod wspólnej jurysdykcji.: www.enciclopedia.cat; web.gencat.cat – dostęp 14.03.16

⁵ Plan General Metropolitaniano uchwalony w 1976 r. – [15] str.36–39, także [5,6,19,23,24]

⁶ Co jest szczególnie istotne ze względu na temat niniejszego artykułu, a także co realizowało zgłaszane w ciągu poprzednich dekad i ignorowane przez frankistowskie władze centralne, potrzeby mieszkańców – [15], str.36

⁷ Wystawa była prezentowana w Disseny HUB Barcelona, zrealizowanym w ostatnich latach przy placu Glories [11,12,14] w dniach 29.01–20.04.2015. Kuratorem był Joan Busquets, a katalog jest dostępny w formie elektronicznej na www.amb.cat – dostęp 20.02.16

⁸ *ibidem*

⁹ Por. np.: [4, 5, 24]

¹⁰ Olimpiada 1992 i Forum Kultur 2004

¹¹ Opisujemy wielokrotnie, w tym także przez autora [11,12,14 i in.]

¹² Stanowiącego naturalną barierę rozwoju Barcelony. Główne szczyty: Tibidabo (512 m.n.p.m), Turó de Valldaura, Turó del Puig, czy Puig d'Ossa i kilka innych wznoszą się nad położonym nad morzem miastem. Górskie wioski, zostały w czasach prosperity przekształcone w letnie kurorty dla bogatych Barcelończyków. Obecnie to jedne z najdroższych rejonów Barcelony (takie jak np. Vallvidrera) połączone z niżej położonymi dzielnicami drogami i kolejkami. Pasma jest w większości objęte ochroną jako park narodowy, ale poza nim rozwijają się dynamicznie kolejne obszary metropolii (np: Sant Cugat del Valles i Cerdanyola del Valles). [1,5,20,29,22 i in.]

¹³ Założenia, jak i wyniki konkursu wraz z szeroką dyskusją środowiskową zostały dokładnie przedstawione w obszernej publikacji– [24]

¹⁴ Obszar 12, wyznaczony w konkursie współtworzony jest między innymi przez opisany poniżej Parc Central de Nou Barris, do którego projektanci musieli dostosowywać proponowane przez siebie rozwiązania.– *ibidem*

¹⁵ Od dawna, na mocy rozwijanego od ponad 160 lat planu Eixample, wchłoniętymi przez Barcelonę

¹⁶ Np. do najbardziej oddalonych od centrum położonych na północno-wschodnich, stromych stokach Collseroli osiedli Ciutat Meridiana i Can Cuias linia metra została doprowadzona w pierwszej dekadzie XXI wieku, a pozostająca po przeciwnej stronie rzeki Besòs, autostrady i linii kolejowej Vallbona wciąż jest pozabawiona tego, bezpośredniego połączenia z centrum.– *ibidem* – a także [10], www.bcn.cat – dostęp 12.02.16

¹⁷ Na Nou Barris składają się następujące osiedla mieszkaniowe (i wcześniejsze podgórskie wioski): Can Peguera, Porta, Canyelles, Ciutat Meridiana, Guineueta, Prosperitat, Vallbona, Verdum, Vilapicina, Roquetes, Trinitat Vella, Trinitat Nova, Torre Baró, Torre Llobeta, Turó de la Peira.– www.noubarris.net, www.bcn.cat – dostęp 12.03.2016

¹⁸ www.ariolafiol.com – dostęp 06.03.16

¹⁹ Pracownia założona została przez małżeństwo architektów: Andreu Ariola-Madorell i Carme Fiol-Costa, absolwentów zarówno ETSAB Universitat Politècnica de Catalunya (obecnie profesorów tej uczelni), jak i Columbia University. Biuro powstało w roku 1987, w okresie znaczącym dla przemian urbanistycznych w skali miasta i regionu. Chociaż projektują i realizują na całym Świecie, to najbardziej emblematyczne dzieła A&F powstały na terenie Metropolii Barcelońskiej: [2,7,8,12,15,17,18,20,24]; www.ariolafiol.com – op.cit.

²⁰ www.ariolafiol.com – op.cit.

²¹ [2] – s. 41

²² *ibidem* – cytat z autorskiego wprowadzenia A.Ariola i C.Fiol – tłum. autorskie

designing such a large park in distant quarters, inhabited most of all by immigrants, was quite a challenge. Apart from the *two lungs* of the historical centre³⁸ it still remains one of the largest arranged green areas in the city. A decade after the completion of Parc Central de Nou Barris, its space still delights, and more importantly it is used by inhabitants of the nearby areas. Festivals and sports events are held there, and most of all it is a place of everyday recreation and leisure for children and adults. The multitude of impressions provided by contact with interestingly designed greenery in a park that is diversified in terms of its programme and space, is a necessary diversification and enrichment of the housing environment of northern quarters of Barcelona. Additionally, it should be emphasized that Parc Central de Nou Barris in its current form is still present as an important element in new development strategies of the city, such as e.g. 16 Gates to Collserola.

ENDNOTES

¹ Most of all in developed countries, possessing appropriate economic, legal, and infrastructural means necessary to secure such protection (most European countries, Japan, Australia, the USA, Canada, several more states where the increase of the ecological awareness in the society for decades now has been accompanied by the increase of funds for its implementation).

² The plan of extension of Eixample comes from 1859, author: Ildefons Cerdà – cf. most items of bibliography on Barcelona, also by the Author: [11–14]; furthermore www.bcn.cat – access on 10.02.16

³ This subject is tackled by e.g. Josep Parcerisa-Bundó – *‘over merely twenty years the area of ca. 850 ha was developed, compared to the central part of the city – Eixample, constructed for a hundred years on the area of 880 ha’* (translated by the Author), after: [19] p. 120; cf. also bibliography items: [22–24]

⁴ With large towns, such as: Terrassa (population ca. 216,000), Sabadell (population ca. 210,000), Rubi (population ca. 74,400), or Mataró (population ca. 124,500) or numerous smaller towns, such as e.g. Martorell (population ca. 28,000). Currently they are included in AMB, and only several years ago they were taken into account in the research conducted by CPSV UPC Barcelona-TECH, in which the Author participated as a foreign expert. In functional terms and in terms of spatial and economic relations, these towns still belong to the Barcelona Metropolis, but they have been excluded from the common jurisdiction: www.enciclopedia.cat; web.gencat.cat – access on 14.03.16

⁵ Plan General Metropolitaniano resolved in 1976– [15] pp. 36–39, also [5,6,19,23,24]

⁶ Which is particularly important due to the topic of this article, as well as which fulfilled the needs of the residents, reported over the previous decades and ignored by the Francoist central authorities – [15], p. 36

⁷ The exhibition was presented in Disseny HUB Barcelona, implemented over recent years at the Glories square [11, 12, 14] on 29 January– 20 April 2015. Its curator was Joan Busquets, and the catalogue is accessible in a digital form on www.amb.cat – access on 20 February 16.

⁸ *ibidem*

⁹ Cf. e.g. : [4, 5, 24]

¹⁰ Olympic Games in 1992 and the Forum of Cultures 2004

¹¹ Described numerous times, also by the Author [11,12,14 and other.]

¹² Which constitutes a natural barrier for the development of Barcelona. The main peaks : Tibidabo (512 m ASL), Turó de Valldaura, Turó del Puig, or Puig d'Ossa and several other mountains soar above the city sitting at the seashore. Mountain villages were converted into summer resorts for rich inhabitants of Barcelona in the times of prosperity. Today they are ones of the most expensive places in Barcelona (such as e.g. Vallvidrera), linked with lower quarters with roads and cable cars. Most of the mountain range is protected as a national park, but beyond it there are other parts of the dynamically developing metropolis (e.g. Sant Cugat del Valles and Cerdanyola del Valles). [1,5,20,29,22 and other.]

²³ Publikowany w wielu wydawnictwach albumowych, popularnonaukowych i naukowych np.: [2,7,8,15,17]

²⁴ www.bcn.cat – op.cit.

²⁵ Momentem styku parku i obwodnicy jest plac (a właściwie rondo) Karola Marksa stanowiący jej połączenie z ulicami zapewniającymi obsługę komunikacyjną poszczególnych osiedli. – www.maps.google.com. – dostęp 19.03.16

²⁶ Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, (proj. Léon Jaussely, 1905) www.ariolafiol.com – op.cit.

²⁷ Autorzy: A. Arriola, C. Fiol], współpraca: E. Amat, X. Arriola, V. Bagnato, M. Boutin, A. Carreras, L. Dazio, D. Dethlefsen, M. Fiore, U. Huber, C. Kolar, I. Kuhn, M. Marugg, R. Nana, S. Rux, A. Soler – ibidem, także [2]

²⁸ Miasto równocześnie prowadziło rozbudowane programy rewitalizacji frontu morskiego oraz przedłużenia Av. Diagonal od Placu Glories (przekształcanego równoległe wg. projektu Ariola & Fiol) w kierunku morza, związane z organizowanym w 2004 roku Forum Kultur, a także przestąpiło m.in. do realizacji programu 22@ Barcelona – [2,7,11,12,14,15,19]

²⁹ Przede wszystkim do czasów świetności miasta (okresu secesji czyli *modernista*) i twórczości takich mistrzów epoki jak: A. Gaudí, L. Domenech i Montaner, J. Puig i Cadafalch, a poprzez kolorystykę także do bardziej już współczesnych prac J. Miró

³⁰ W tym fragmentem wiaduktu na którym przebiega ulica (Passeig de Fabra i Puig), stanowiąca jedno z głównych połączeń komunikacyjnych w skali ponadlokalnej (także dla obsługujących północne dzielnice miasta linii autobusowych, co ważne ze względu na społeczny charakter inwestycji)

³¹ W tym z Plaça del Virrei Amat – ważnym historycznie punktem węzłowym północnych dzielnic Barcelony, który został z sukcesem zrewitalizowany według projektu tego samego biura w latach 1997–1999 [2]

³² Palma1-Diapason1 i Palma2-Diapason2 – www.ariolafiol.com – op.cit.

³³ Na pochodzących z tego okresu zdjęciach zamieszczanych w licznych publikacjach, *sztuczne drzewa* wyraźnie dominują nad całością założenia architektoniczno-krajobrazowego – [2,3,7,15,17,20 i in.]. Po ponad dekadzie od ukończenia inwestycji, zieleń w parku urosła i wizualny kontakt pomiędzy wszystkimi strukturami *sztucznych drzew* nie jest już możliwy. Co zresztą od początku było zamierzeniem projektantów. – ibidem

³⁴ www.bcn.cat – dostęp 10.02.2012

³⁵ Czyli wzgórzem Montjuïc oraz Parc de la Ciutadella, za: [22]

LITERATURA

- [1] Alberch R. (ed.), *Els Barris de Barcelona*, vol.1–4, Ajuntament de Barcelona/ Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999
- [2] Ariola-Madorell A., Fiol-Costa C., *Arquitectura Topografica. Ariola & Fiol Barcelona 1987–2012*, Ingoprint–ActarD, Barcelona-New York 2012
- [3] Aymonino A., Mosco V.P., *Contemporary Public Space– Un-volumetric Architecture*, Skira, Milano 2006
- [4] Busquets J., Rowe P.G., Correa F., *A new metropolitan entrance for Barcelona*, Harvard University Graduate School of Design, Cambridge, MA 2003
- [5] Busquets J., *Barcelona. The urban evolution of a compact city*, Nicolodi; Harvard University Graduate School of Design, Rovereto, Cambridge, MA 2005
- [6] Busquets J., Corominas M.(eds.), *Cerdà and the Barcelona of the Future. Reality versus Project*, CCCB, Barcelona 2009
- [7] Clos O. et al.(eds.), *Barcelona, Transformación. Planes y Proyectos*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona 2008
- [8] Costa G., *Barcelona 1992–2004*, GG, Barcelona 2004
- [9] Drapella-Hermansdorfer A., *Ecodistrict as an Element of Modern Urban Theory and Praxis*, [w:] Technical Transactions, Seria A, z. 2A/2/2011 (rok 108), s.43–51
- [10] Gyurkovich M., *Mieszkać współcześnie – Trwanie i przemijanie blokowisk Barcelony* [w:] *Definiowanie przestrzeni architektonicznej– Trwanie i przemijanie architektury*, Czasopismo Techniczne, Seria A, z.4A/2011/2,(rok 108), s.129–134
- [11] Gyurkovich M., *22@Barcelona – The City of Knowledge Civilization*, [w:] Technical Transactions, Seria A, z. 4A/2012 (rok 109), s. 25–56
- [12] Gyurkovich M., *Selected Examples of Revitalized Degraded Areas in Barcelona* [w:] *Future of the City– City of the Future*, Technical Transactions, Seria A, z.1-A/1/2012 (rok 109) s.247–260
- [13] Gyurkovich M.(ed.) *Future of the City. Mass Housing Estates or Multifamily Housing Complexes? Eco-Rehab3*, Wyd. PK, Kraków 2012
- [14] Gyurkovich M., *Hybrydowe przestrzenie kultury we współczesnym mieście europejskim*, Monografia 438, Wyd. PK, Kraków 2013
- [15] Ingrosso C., *Barcelona. Architecture, City and Society 1975–2015*, Skira, Milano 2011
- [17] Krauel J., *Urban spaces. Environments for the future*, Links, Barcelona 2009
- [18] Miquel D. (ed.), *L'Espai Públic. Metropolità 1989–1999*, Mancomunitat de municipis, Area Metropolitana de Barcelona, Barcelona 2000
- [19] Parcerisa Bundó J., *Barcelona, Urbanisme Segle XX, Vigila el mar, vigila el muntanyes*, MONTABER, Barcelona 2014
- [20] Plà M., *Catalonia. A guide to Modern Architecture 1880–2007*, COAC – Triangle editorial, Barcelona 2008
- [21] Schneider-Skalska G., *Funkcje i formy przestrzeni społecznej*, [w:] Seruga W., Jagiełło-Kowalczyk M. (ed.) *Housing Environment 10*, KKŚM WAPK, Kraków 2012
- [22] de Solà-Morales M., *Deu Lliçons sobre Barcelona*, COAC, Barcelona 2011
- [23] Sotoca A.(ed.), *After the Project– updating Mass Housing Estates. II Eco-Rehab, Barcelona 2011*, UPC, Barcelona 2012
- [24] Sotoca A., Carracedo O., *Naturban. Barcelona's natural park a rediscovered relation 10 reflections, 111 proposals*, COAC, Barcelona 2015

¹³ The intentions and results of the competition together with an extensive discussion have been accurately presented in a large publication – [24]

¹⁴ The Area 12 selected in the competition is co-created also by *Parc Central de Nou Barris* described below, to which designers had to adjust their solutions. – ibidem

¹⁵ For a long time now, under the plan of *Eixample* developed for over 160 years, absorbed by Barcelona.

¹⁶ E.g. the subway line to the most distant housing estates located on the north-eastern steep slopes of Collserola, Ciutat Meridiana and Can Cuias, was lead in the first decade of the 21st century, and Vallbona, which is located on the other bank of the Besós river, the motorway and the railway line, is still deprived of this direct connection with the city centre – ibidem, also-[10], www.bcn.cat- access on 12.02.16

¹⁷ *Nou Barris* consists of the following housing estates (and former mountain villages): Can Peguera, Porta, Canyelles, Ciutat Meridiana, Guineueta, Prosperitat, Vallbona, Verdum, Vilapicina, Roquetes, Trinitat Vella, Trinitat Nova, Torre Baró, Torre Llobeta, Turó de la Peira., – www.noubarris.net, www.bcn.cat – access on 12.03.2016

¹⁸ www.ariolafiol.com – access on 06.03.16

¹⁹ The office was set up by a marriage of architects: Andreu Ariola-Madorell and Carme Fiol-Costa, graduates from ETSAB Universitat Politècnica de Catalunya (today professors at this university), as well as Columbia University. The office was established in 1987, in a significant period of time for urban transformations in the scale of the city and the region. Although they design and implement their projects all over the world, the most emblematic works by A&F are located within the territory of the Barcelona Metropolis: [2,7,8,12,15,17,18,20,24]; www.ariolafiol.com – op.cit.

²⁰ www.ariolafiol.com- op.cit.

²¹ [2] – p.41

²² Ibidem– quotation from the introduction by A. Ariola and C. Fiol – the Author's translation

²³ Published in many albums, popular science and scientific publications, e.g.: [2,7,8,15,17]

²⁴ www.bcn.cat – op.cit.

²⁵ A place of contact of the park and the ring road is Karol Marx square (or rather roundabout), which constitutes its link with the streets which provide transport services for individual housing estates. – www.maps.google.com. – access on 19.03.16

²⁶ Hospital de la Santa Creu and Sant Pau, (designed by Léon Jaussely, 1905) www.ariolafiol.com- op.cit.

²⁷ Authors: A. Arriola, C. Fiol, in cooperation with: E. Amat, X. Arriola, V. Bagnato, M. Boutin, A. Carreras, L. Dazio, D. Dethlefsen, M. Fiore, U. Huber, C. Kolar, I. Kuhn, M. Marugg, R. Nana, S. Rux, A. Soler – ibidem, also [2]

²⁸ At the same time, the city was conducting extensive programmes of the revitalization of the sea waterside and the extension of Av. Diagonal to Glories square (simultaneously transformed according to a design by Ariola & Fiol) towards the sea, connected with the Forum of Culture organized in 2004, as well as commenced the implementation of the programme 22@ Barcelona – [2,7,11,12,14,15,19]

²⁹ Most of all to the times of the city's splendour (the period of Art Nouveau or *modernista*) and the output of such masters of the epoch as: A. Gaudí, L. Domenech i Montaner, J. Puig i Cadafalch, and by the colours also to more contemporary works by J. Miró

³⁰ Including a part of a flyover with a street (Passeig de Fabra i Puig), which constitutes one of the main traffic connections in a broader scale (also for the bus lines servicing the northern quarters of the city, which is important due to the social nature of the investment)

³¹ Including Plaça del Virrei Amat – a historically important node of northern quarters of Barcelona, which was successfully revitalized according to a design by the same office in the years 1997–1999 [2]

³² Palma1-Diapason1 and Palma2-Diapason2 – www.ariolafiol.com- op.cit.

³³ On the photographs from that period, published in numerous publications, they distinctly dominate the architectural and landscape project – [2, 3, 7, 15, 17, 20, and other]. Over a decade after the completion of the investment the greenery of the park has grown and the visual contact between all structures of the artificial trees is no longer possible, which incidentally had the designer's intention from the very beginning – ibidem

³⁴ www.bcn.cat – access on 10.02.2012

³⁵ i.e. the hill of Montjuïc and Parc de la Ciutadella, after: [22]